

УДК 271.5-789.17-9 «1883-1955»
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/45-1-7>

Юрій СТЕЦИК,

orcid.org/0000-0003-1795-687X

доктор історичних наук, доцент,
професор кафедри історії України

*Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
(Дрогобич, Львівська область, Україна) stetsyk_u_o@ukr.net*

Василь ІЛЬНИЦЬКИЙ,

orcid.org/0000-0002-4969-052X

доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри історії України

*Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
(Дрогобич, Львівська область, Україна),*

*доцент кафедри мобілізаційної, організаційно-штатної, кадрової роботи та оборонного планування
Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного
(Львів, Україна) vilnickiy@gmail.com*

ВИДАВНИЧА ПРАЦЯ ТА ТРАГІЧНА ДОЛЯ ОТЦЯ МОДЕСТА (МИХАЙЛА) ПЕЛЕХА (ЧИН СВЯТОГО ВАСИЛІЯ ВЕЛИКОГО) (1883 – 1955 РОКИ)

Визначено мету дослідження, яка базується на укладенні біографічного огляду отця Модеста Пелеха та визначенні його життєвих переконань для реабілітації його діяльності з позицій сучасного історичного бачення. Для проведення дослідження використано методологію, яка базується на використанні аналітичної та синтетичної критики джерел. Для встановлення об'єктивності інформації використано критичний аналіз слідчої справи, яка представлена однобічно із суб'єктивних позицій каральних органів Комітету державної безпеки. Наукова новизна вбачається у використанні та запровадженні до широкого обігу архівних матеріалів слідчої справи укладено біографію отця Модеста Пелеха (Чин святого Василя Великого), який був репресований за свої релігійні переконання, активну видавничу діяльність та критичне ставлення і несприйняття релігійної політики радянської влади. Простежено основні етапи життєвого шляху отця Модеста Пелеха: дитячі роки, здобуття повної середньої освіти, вступ до василіанського монастиря, складення довічних чернечих обітів, здобуття духовної освіти у Кристинопільській василіанській семінарії, отримання ієрейських свячень, виконання різних обов'язків у монастирях Галицької провінції Чину святого Василя Великого (катехит, отець-духівник, настоятель, візитатор сестер василіанок, директор Жовківської друкарні отців-василіан, редактор та цензор василіанських релігійних видань). Розкрито перебіг арешту, засудження та відбуття покарання у виправно-трудоному таборі. Представлено витяги із протоколів допитів отця Модеста Пелеха (червень – листопад 1945 року), які розкривають його життєві та професійні погляди, які базувалися на національно-релігійних переконаннях. Простежено перебіг слідчого процесу та проаналізовано основні речові докази і спростування отця Модеста. Представлено судовий вирок та терміни ув'язнення. Встановлено місяця відбуття покарання та смерті. Окреслено юридичні підстави для реабілітації особи отця Модеста Пелеха.

Ключові слова: *отець, монастир, василіани, друкарня, директор, редактор, цензор.*

Yuriy STETSYK,

orcid.org/0000-0003-1795-687X

PhD hab. (History), Associate Professor;

Professor at the Department History of Ukraine

*Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University
(Drohobych, Lviv region, Ukraine) stetsyk_u_o@ukr.net*

Vasyl ILNYTSKYI,

orcid.org/0000-0002-4969-052X

PhD hab. (History), Associate Professor;

Head of the Department of Ukraine's History

*Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University
(Drohobych, Lviv region, Ukraine),*

*Associate Professor at the Department of Mobilization, Organizational, Staffing,
Human Resources and Defense Planning*

*National Academy of Land Forces named after Petro Sahaidachnyi
(Lviv, Ukraine) vilnickiy@gmail.com*

PUBLISHING WORK AND TRAGIC FATE FATHER'S MODEST (MICHAEL) PELEKH (OSBG) (1883 – 1955)

The purpose of the research is determined, which is based on the conclusion of a biographical review of Father Modest Pelekh and the definition of his life beliefs for the rehabilitation of his activities from the standpoint of modern historical vision. The methodology used is based on the use of analytical and synthetic critique of sources. To establish the objectivity of the information, a critical analysis of the investigative case was used, which is presented unilaterally from the subjective positions of the KGB. The scientific novelty is seen in the use and introduction into wide circulation of archival materials of the KGB (SBU). On the basis of archival materials of the investigation, a biography of Father Modest Pelekh (OSBG) was compiled, who was repressed for his religious beliefs, active publishing and critical attitude and non-perception of the religious policy of the Soviet authorities. The main stages of Father Modest Pelekh's life are traced: childhood, full secondary education, admission to the Basilian monastery, making lifelong monastic vows, obtaining theological education in the Basilian seminary in Kristinopil, receiving priestly ordinations, performing various duties in the monasteries of Galician monasteries (catechist, priest, abbot, visitor of the Basilian sisters, director of the Zhovkva printing house of the Basilian fathers, editor and censor of Basilian religious publications). The course of arrest, conviction and serving a sentence in a labor camp has been revealed. Excerpts from the transcripts of the interrogations of Fr. Modest Pelekh (June – November 1945), which reveal his life and professional views, which were based on national and religious beliefs. The course of the investigative process is traced and the main material evidence and refutation of Fr. Modesta. Judgment and terms of imprisonment are presented. Places of execution and death have been established. The legal grounds for the rehabilitation of Fr. Modesta Peleha.

Key words: father, monastery, Basilians, printing house, director, editor, censor.

Постановка проблеми. У сучасних умовах реабілітації церковних діячів Української греко-католицької церкви постає необхідність у дослідженні постраждалих від політичних репресій радянського окупаційного режиму василіанських монахів, які пожертвували своїм життям для збереження національної церкви, оскільки відмовилися підписатися про об'єднання із російським православ'ям. За свої стійкі та критичні позиції українська церковна еліта (провідники церкви), пересічні церковнослужителі та віруючі зазнали гонінь, переслідувань та ув'язнення. У цих жорстоких умовах сталінських репресій було знищено найбільш свідомих українських патріотів, які були не тільки серед простого народу, але й у середовищі василіанського чернецтва. Хоча Василіанський Чин намагався всіма способами бути поза політичними процесами, однак самостійницька позиція його діячів ішла всупереч офіційній релігійній політиці радянської влади. Це стало приводом до ліквідації василіанських монастирів на західних землях та ув'язнення чернецтва. У наш час визріла необхідність відновити історичну пам'ять про невинно замучених монахів Чину святого Василя Великого (далі – ЧСВВ) шляхом системного вивчення слідчих справ, які були укладені радянськими каральними органами влади та збереглися до наших днів і потребують запровадження до широкого наукового та громадського огляду.

Аналіз досліджень. Обрана нами постать не була предметом спеціального вивчення. Окремі дослідники, які вивчали історію Василіанського Чину (Ваврик, 1958; Назарко, 1982; Патрило, 1992;

Стасів, 2018) та трагічну долю греко-католицького духовенства (Прах, 2015), звертають увагу на відомих діячів Галицької провінції (Blazejowskyj, 1995; Стецик, 2018), тоді як на задньому плані залишилися настоятелі монастирів, директори і редактори василіанських видавництв. Так, обрана нами постать отця Модеста Пелеха залишається недослідженою в українській церковній історіографії, оскільки тривалий час кримінальна справа залишалася засекреченою та недоступною в архівах Комітету державної безпеки (далі – КДБ) (Служби безпеки України (далі – СБУ)) (АУСБУ ЛО. Спр. 26909). Сьогодні появилася можливість опрацювати ці матеріали та запровадити їх до широкого наукового обігу.

Мета статті – укладення біографії отця Модеста Пелеха та визначення життєвих переконань для реабілітації його діяльності з позицій сучасного історичного бачення.

Виклад основного матеріалу. Пелех Михайло (черече ім'я Модест) Іванович народився 11 листопада 1883 р. у с. Лука Золочівського району Львівської області (Blazejowskyj, 1995: 925). З 11 років почав працювати на поденних роботах у володіннях поміщика Светарського, які знаходилися у його рідному селі Лука, що на Золочівщині, де працював упродовж 1894–1896 рр. Водночас навчався в сільській школі. У 1896 р. розпочав навчання в Золочівській гімназії, яке успішно завершив у 1900 р. Надалі продовжив навчання у вищих класах Львівської академічної гімназії (1900–1903 рр.). У липні 1903 р. вступив до Крехівського василіанського монастиря (АУСБУ ЛО. Спр. 26909. Арк. 22). 3 травня 1908 р. склав вічні

чернечі обіти професа, відтоді і до смерті був монахом у Василіанському Чині (Стасів, 2018: 492). У 1908 р. розпочав навчання в духовній семінарії при Кристинопільському монастирі, яке завершив у 1912 р. Отримав 7 листопада 1912 р. ієрейські свячення та перейшов у ранг ієромонахів. Володів українською, польською, латинською та німецькою мовами (АУСБУ ЛО. Спр. 26909. Арк. 23).

З 1913 р. по 1926 р. працював катехитом у Бучацькій гімназії та проживав у Бучацькому василіанському монастирі. Із 1926 р. по 1928 р. був отцем-духівником монастирської спільноти у Кристинополі. Упродовж 1928–1938 рр. виконував обов'язки настоятеля Лаврівського василіанського монастиря і водночас виконував обов'язки візитатора обителів сестер василіанок на теренах Перемишльської греко-католицької єпархії. Із 1938 р. до часу арешту (31 травня 1945 р.) був настоятелем Жовківського василіанського монастиря (АУСБУ ЛО. Спр. 26909. Арк. 24).

Не належав до жодних політичних партій та організацій, оскільки займався тільки релігійною діяльністю, будучи монахом усе своє доросле життя. Належав до Української греко-католицької (Уніатської) церкви (далі – УГКЦ), будучи ієромонахом Чину святого Василя Великого. Цей Чин підпорядковувався Папі Римському, а в питаннях віри належав юрисдикції єпископів та митрополита. УГКЦ та Василіанський Чин, зокрема й о. Модест Пелех негативно ставилися до радянської влади та її безбожної комуністичної ідеології. Критикували атеїстичну політику комуністичної партії та її репресії проти духовенства. В агентурних звітах радянських спецслужб 40-х рр. ХХ ст. занотовано відомості про те, що ігумен Жовківського василіанського монастиря о. Модест Пелех заявляв, що митрополита та єпископів УГКЦ арештували безпідставно, радянська влада ще відповідь за свої незаконні дії (Стасів, 2018: 51).

Через відокремленість від світського життя та політики, будучи аскетом, о. Модест Пелех не долучався до проведення масових антирадянських виступів серед мирянства західноукраїнських земель. Отець Модест уважав, що Уніатська церква бажала військової поразки Радянському Союзу у Другій світовій війні з метою досягнення релігійної свободи: щоб можна було б вільно виявляти своє віровизнання. Під час німецької окупації Уніатська церква не зазнала переслідувань, а навпаки, парафіяльне духовенство отримувало офіційну платню від німецької адміністрації. Проте монахи, як і о. Модест Пелех, не отримували жодної матеріальної допомоги від окупантів. Із приходом німецької влади митрополит

Шептицький видав відозву до українського народу, у якій закликав людей підтримувати на місцях встановлення української національної влади. Окремі греко-католицькі священики відправляли панахиди на могилах загиблих національних патріотів. Не підтримував жодних відносин із німецькою окупаційною владою. Не мав жодних зв'язків з українськими націоналістичними організаціями і не давав жодних вказівок їм.

Під час провадження слідства, яке тривало із червня по листопад 1945 р., підтвердив, що в Жовківській василіанській друкарні видавалися відозви та маніфести української влади, яка утвердилася у Львові після приходу німецьких військ. Проте ці видання друкувалися впродовж 2–3 тижнів, оскільки німецька окупаційна адміністрація відмовилася визнавати новопроголошену українську владу. Отець Модест не вимогу слідчого не назвав імен та прізвищ українських націоналістів, які займалися видавничою справою в монастирському видавництві в Жовкві. Зокрема він повідомив, що не був із ними знайомий, а пам'ятає тільки їхній зовнішній вигляд. Він заявив, що спочатку не знав, що друкарня працювала на видання продукції українських націоналістів. Стверджував, що ніколи у своїх проповідях не порушував політичної проблематики, не подавав оцінки діяльності українських націоналістів і Степана Бандери і поготів, а також не висловлювався про радянську владу. Проповіді були спрямовані на розкриття тільки духовно-моральної проблематики (АУСБУ ЛО. Спр. 26909. Арк. 25).

Під час допиту (13 вересня 1945 р.) було представлено як речові докази для доведення обвинувачення фотографії-відкритки, які друкувалися в Жовківській друкарні в період німецької окупації на замовлення проводу українських націоналістів. На цих відкритках було відображено могили поховань українських патріотів, які були вбиті під час більшовицького терору на західноукраїнських землях упродовж 1939–1941 рр. Також було представлено звернення та маніфест ОУН і портрет Гітлера, які були надруковані в Жовківській монастирській друкарні. Отець Модест Пелех підтвердив, що насправді ці матеріали надруковані у згаданому видавництві під тиском верхівки ОУН та військової комендатури німецької окупаційної адміністрації. Також було представлено звернення митрополита Андрея Шептицького до українського народу (1941 р.), яке також, за підтвердженням о. Модеста, друкувалося в Жовківській монастирській друкарні. Це звернення розглядалося як антирадянське, оскільки було спрямоване на утвердження самостійної української національної влади, а при-

хід німецьких військ розглядався як визволення від репресивної радянської влади (АУСБУ ЛО. Спр. 26909. Арк. 33).

Визнав, що писав статті на антирадянську тематику, зокрема в журналі «Місіонер» за липень – серпень 1941 р., будучи редактором цього видання, де розмістив статтю під назвою «Як ми жили у Жовкві за часів більшовиків». Переконавав слідство в тому, що ця стаття була написана ним під впливом прозахідних поглядів на радянську владу та під натиском німецької військової цензури. Повідомив, що із часом він усвідомив помилковість своїх поглядів та відмовився від написання статей на антирадянську тематику (АУСБУ ЛО. Спр. 26909. Арк. 34).

У вересні 1939 р., після приєднання західноукраїнських земель до Радянського Союзу радянська влада націоналізувала василіанське видавництво в Жовкві. До 1939 р. видавництво складалося із друкарні, палітурної майстерні, експедиційного і бухгалтерського відділів. Загалом працювало до 32 робітників, із яких 8–10 монахів Жовківської обителі, а решта – місцеві жителі м. Жовква. Видавництво видавало журнал Василіанського Чину «Місіонер» релігійного змісту та приблизно 500 різних книг і брошур як наукової, так і релігійної тематики. Тираж журналу «Місіонер» щомісячно друкувався від 10 до 15 тисяч екземплярів, а книги і брошури, а також молитовники друкувалися видавництвом від 3 до 5 тисяч примірників. Щорічно видавництво продукувало 200–250 тисяч примірників різної літератури.

У 1939–1941 рр. у друкарні видавалася районна газета радянської влади «Нове життя», а також друкувалися портрети вождів комуністичної партії та радянського уряду, підручники для початкової школи й інші. Релігійна література та журнал «Місіонер» не видавалися. Монахи обителі працювали в радянській друкарні, але незначний час.

Із приходом німецьких військ о. Модест Пелех особисто видав розпорядження для монахів Жовківської обителі про підготовку видавництва до видання релігійної літератури. Було проведено ремонт приміщень. Директор видавництва монах Бідулах та о. Модест доклали всіх зусиль для відновлення роботи монастирської друкарні. До видавничої справи було залучено 12–15 чоловік, із яких 7–8 монахів, а решта були місцевими жителями м. Жовква. Завідуючими палітурною майстернею, експедиційним та бухгалтерськими відділами призначено монахів.

У 1943 р. завідуючий видавництвом о. Бідулах помер, а замість нього призначено монаха Партенія Пасіка, який виконував ці обов'язки до часу

приходу радянської армії. У 1945 р. перебував на роботах від Львівського військового комісаріату. Завідуючим палітурною майстернею впродовж трьох років німецької окупації був монах Тимоцько, старець (70 років) на 1945 р. проживав у Жовківському монастирі. Завідуючим експедиційного відділу був монах Йосиф Тремблук, який проживав у 1945 р. в Жовківському монастирі. Бухгалтером видавництва був Байрак (ім'я нечітке), який мобілізований до радянської армії.

Упродовж липня – серпня 1941 р. було видано один із номерів «Місіонера». До 1942 р. цей журнал видавався під редакцією о. Модеста Пелеха, а потім редактором був ієромонах Ієронім Тимчук, який був призначений протоігуменом Віталієм Градюком. Журнал видавався впродовж усього періоду німецької окупації щомісячно з 10-тисячним тиражем. Також видавництво видавало іншу релігійну й антирадянську літературу. Релігійна література і журнал «Місіонер» поширювалися експедиційним відділом за передплатою та через крамницю, що діяла при видавництві. Поширювався у країнах Європи, де були віруючі УКГЦ, а також до Північної і Південної Америки (США, Канада, Аргентина, Бразилія) (АУСБУ ЛО. Спр. 26909. Арк. 36–38).

Також у Жовківському видавництві отців-василіан була видана прокламація генерального губернатора Франка про включення Галичини до німецького генерального губернаторства.

З 1936 по 1939 рр. о. Модест був членом керівної ради Укрінбанку в Жовкві, який із приходом радянської влади був націоналізований та перейменований у російський державний банк. Із прибуттям німецьких військ було відновлено відділення Укрінбанку в Жовкві, де з 1941 р. головою керуючого управління було призначено о. Модеста Пелеха, який написав звернення до місцевого населення в місцевій пресі («Жовківські вісті»). І ця стаття була представлена радянськими слідчими під час допиту як речовий доказ співпраці з націоналістами. На сторінках цієї ж преси було знайдено спільну фотографію о. Модеста Пелеха з німецькими чиновниками під час святкування празника св. Партенія, а також повідомлення про антирадянську проповідь. Підозрюваний намагався довести, що у храмі він не виголошував антирадянської проповіді, оскільки йому невідомо, хто про це написав. Проте слідчий доводив, чому цю статтю настоятель дозволив друкувати в часописі, який друкувався в монастирській друкарні. Ігумен переконливо доводив, що він не мав жодного стосунку до видання газети «Жовківські вісті», оскільки це видання спочатку належало

українським націоналістам, надалі перейшло до рук німецької окупаційної влади, а згодом було передано у видання Української Управи (АУСБУ ЛО. Спр. 26909. Арк. 39–42).

Під час чергового допиту (6–7 жовтня 1945 р., м. Львів) розповів, що Уніатська, або ж Українська греко-католицька церква, вороже ставилася до Радянського Союзу, де панувала атеїстична ідеологія та переслідувалося національне віровизнання, тому бажала поразки Союзу у війні. Представники Уніатської церкви спільно з українськими націоналістичними організаціями проводили активну антирадянську діяльність. Зараховував себе до представником Уніатської церкви як монах-священик Василіанського Чину та визнавав себе винуватим в тому, що через свої переконання поділяв антирадянську політику Уніатської церкви, яка була спрямована проти радянської влади. Особливо відверто висловив свою антирадянську позицію в 1941 р. після окупації західноукраїнських земель німецькими військами, будучи настоятелем Жовківського монастиря. Із своєї ініціативи видав розпорядження про зайняття приміщень радянського видавництва газети «Нове життя». Було забрано всі друкарські та палітурні станки, які були націоналізовані радянською владою у вересні 1939 р., для відновлення діяльності видавництва при Жовківському василіанському монастирі. Також провів комплектацію штатних працівників відновленого видавництва. У перші дні відкриття видавництва на вимогу представників Організації Українських Націоналістів у друкарні видавалися звернення та маніфести ОУН із закликами до боротьби з радянською владою, за встановлення національного уряду самостійної України. Поряд із ними друкувалися звернення до українського народу митрополита Уніатської церкви Андрея Шептицького, у яких вітався прихід німецьких військ та благословлялося створення у Львові наприкінці 1941 р. уряду українських націоналістів на чолі з Ярославом Стецьком. Цей уряд закликав населення до встановлення на місцях української адміністрації та поліції. Повідомив слідству по те, що йому відомі прізвища світського та василіанського духовенства, які в період німецької окупації брали участь в освяченні могил воїнів українських націоналістів, які загинули в боротьбі за самостійну українську державу проти радянської влади. Навів для прикладу прізвище Байрака із Чину, який освячував таку могилу в с. Туринка Жовківського району. Посвячення могил відбувалося в урочистій обстановці з участю представників ОУН, які виступали з антирадянськими промовами. Деякі могили фотогра-

фувалися та роздруковувалися на фото-відкритки у Жовківській монастирській друкарні. Ці відкритки через експедиторів видавництва поширювалися серед населення.

Визнавав за собою провину перед радянською владою в тому, що був організатором відновлення випуску антирадянських журналів «Місіонер» і «Календар Місіонера», на сторінках яких ще до 1939 р. друкувалися статті антирадянського характеру, у яких критикувалися Радянський Союз і комуністичний рух. У липні 1941 р., коли видавництво в Жовкві було готове до відновлення роботи, о. Модест Пелех звертався до протоігумена Володимира Градюка для отримання дозволу, який згодом отримав та був призначений головним редактором журналів «Місіонер» та «Календар Місіонера». У перших номерах журналів написав три статті на антирадянську тематику, закликав читачів написати свої спогади про пережиті жахи першої радянської окупації краю. У 1942 р. протоігумен Володимир Градюк звільнив о. Модеста Пелеха від виконання обов'язків редактора василіанського журналу «Місіонер», а натомість його призначено цензором цих видань. З 1942 р. редактором призначено отця Тимчука. У 1942 р. відновлено видання «Календар Місіонера», який ніколи не редагував о. Модест Пелех, оскільки його редактором був о. Єротеї Назарко, який мешкав у Львівському василіанському монастирі св. Онуфрія. Перед слідством визнав, що на сторінках василіанських журналів друкувалися поряд із статтями релігійної проблематики також повідомлення на антирадянську й антикомуністичну тематику із критикою радянської дійсності. Статті відображали вороже ставлення Уніатської церкви до Радянського Союзу. Визнав, що василіанське духовенство підтримувало прихід німецької влади у проповідях, у виданнях, у наданні всебічної допомоги для встановлення самостійної української влади.

Заявляв, що особисто видав дозвіл на друкування в монастирській друкарні газети «Жовківські вісті», яка спочатку належала українським націоналістам, а згодом, із входженням Галичини до генерал-губернаторства, цей часопис видавала німецька окупаційна адміністрація. Переконавав слідчого в тому, що не міг відмовитися від видання цього часопису, оскільки німецька влада могла забрати видавництво та позбавити монастир прибутків і можливостей продукування релігійних часописів. У видавництві друкувалися за вказівкою німецької комендатури портрети Гітлера, які через експедиторів поширювалися в установах м. Жовкви та самого населення (АУСБУ ЛО. Спр. 26909. Арк. 43–46).

У 1943 р. німці проводили компанію з організації дивізії «СС Галичина», до якої долучилося греко-католицьке духовенство. Особисто о. Модест Пелех улітку 1943 р. на запрошення німецького військового командування був присутнім у м. Жовква на урочистих проводах добровольців дивізії «СС Галичина», які були рекрутовані із Жовківського району. На цих проводах були присутні представники Українського Комітету та німецькі офіцери, чиновники Жовківської райуправи. Отець Модест заявив слідству, що він не був членом ОУН та ніколи не мав зв'язків із керівниками ОУН, що йому невідомо про такі зв'язки інших церковнослужителів (АУСБУ ЛО. Спр. 26909. Арк. 47).

Під час допитів о. Модест заявляв, що ніколи публічно не виступав із закликом до греко-католицького духовенства не переходити на православ'я, а натомість у приватних розмовах із насельниками Жовківського монастиря відзначав, що він особисто не має наміру переходити на православ'я, зазначив, що серед єпархіального духовенства все таки знайдуться прибічники переходу на православ'я (АУСБУ ЛО. Спр. 26909. Арк. 55).

На запитання слідчого (20 жовтня 1945 р., м. Львів) про те, яким чином о. Модест та його монастирська спільнота долучилися до надання допомоги радянській армії у вигнанні німецьких окупантів, відзначив, що він надав продукцію та помешкання для солдатів, передав друкарню радянській адміністрації для видання часопису «Нове життя» (АУСБУ ЛО. Спр. 26909. Арк. 56).

Прокурор Львівської області видав дозвіл на продовження слідства та тримання під вартою до 31 жовтня 1945 р. у зв'язку з об'єднанням слідчої справи у групову кримінальну справу, до якої долучено підозрюваних василіанських ченців: Я. Савчина, М. Когути, В. Градюка (АУСБУ ЛО. Спр. 26909. Арк. 180).

9 листопада 1945 р. було завершено слідство за ст. 54–1а Кримінального кодексу УРСР і визнано, що зібрано досить доказів, ухвалено рішення про направлення слідчої справи до суду. Підозрюваний о. Модест Пелех підписав протокол із поміткою, що немає чого додати та немає про що просити, таким чином визнав себе винним перед радянською владою у представлених йому обвинуваченнях (АУСБУ ЛО. Спр. 26909. Арк. 184).

24 листопада 1945 р. слідчу справу передано на розгляд до Військового трибуналу військ НКВС у Львівській області, його під сторожу цього ж трибуналу (АУСБУ ЛО. Спр. 26909. Арк. 213).

27 лютого 1946 р. відбулося закрите судове засідання Воєнного трибуналу військ НКВС

Львівської області з розгляду групової справи ченців Жовківського монастиря. Пелех Михайло (о. Модест) Іванович на підставі ст. 54–10 ч. II Кримінального кодексу УРСР із санкцією ст. 54–2 Кримінального кодексу був позбавлений волі з утриманням у виправно-трудових таборах (далі – ВТТ) терміном на десять років, втрачав політичні права на п'ять років із конфіскацією всього майна, яке йому належить. Термін позбавлення волі відраховувати від часу арешту 31 травня 1945 р. Речові докази у справі – антирадянську літературу передавали до УНКДБ у Львівській області. Судовий вирок касаційній скарзі не підлягав (АУСБУ ЛО. Спр. 26909. Арк. 220–237).

Відповідно до судового рішення о. Модест Пелех обвинувачувався в тому, що був організатором антирадянської діяльності Жовківського василіанського монастиря, керував видавництвом Василіанського Чину, яке впродовж всього періоду німецької окупації видавало релігійні журнали «Місіонер» і «Календар Місіонера» зі статтями антирадянського характеру, іншу антирадянську літературу. Із червня 1941 р. по січень 1942 р. був редактором часопису «Місіонер», із 1942 р. по 1944 р. був цензором цього часопису. Особисто писав для журналу антирадянські статті, брав участь у проведенні антирадянських молебнів, проводив святкові трапези в монастирі для німців, під час яких проголошував антирадянські промови. Обвинувачується у злочинах, які передбачені ст. 54–1а Кримінального кодексу УРСР (АУСБУ ЛО. Спр. 26909. Арк. 199).

Військова прокуратура Прикарпатського військового округу двічі переглядала архівну справу № 2651 на осудження Пелеха Михайла Івановича (квітень 1955 р. та квітень 1957 р.) і не знайшла підстав для зміни терміну ув'язнення. Вирок суду залишили без змін. Був звільнений 16 березня 1955 р. із ВТТ Песчанлага достроково у зв'язку із захворюванням. Загалом відбув термін ув'язнення 9 років 9 місяців та 15 днів (АУСБУ ЛО. Спр. 26909. Арк. 250). Помер 27 червня 1955 р. у Львові (Blazejowskyj, 1995: 925).

На нього поширилася дія Закону від 17 квітня 1991 р. «Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні», на підставі чого було видано висновок прокурора Львівської області та СБУ Львівської області від 21 жовтня 1992 р. (АУСБУ ЛО. Спр. 26909. Арк. 250).

Висновки. Укладено біографічний огляд отця Модеста Пелеха, визначено його життєві переконання для реабілітації його діяльності з позицій сучасного історичного бачення. Для проведення дослідження використано методологію, яка

базується на використанні аналітичної та синтетичної критики джерел. Для встановлення об'єктивності інформації використано критичний аналіз слідчої справи, яка представлена однобічно, із суб'єктивних позицій каральних органів КДБ. Наукова новизна вбачається у використанні та запровадженні до широкого обігу архівних матеріалів КДБ (СБУ). На підставі архівних матеріалів слідчої справи укладено біографію отця Модеста Пелеха (ЧСВВ), який був репресований за свої релігійні переконання, активну видавничу діяльність та критичне ставлення і несприйняття релігійної політики радянської влади. Простежено основні етапи життєвого шляху отця Модеста Пелеха: дитячі роки, здобуття повної середньої освіти, вступ до василіанського монастиря, складення довічних чернечих обітів, здобуття духовної освіти у Кристинопільській василіанській

семінарії, отримання ієрейських свячень, виконання різних обов'язків у монастирях Галицької провінції ЧСВВ (катехит, отець-духівник, настоятель, візитатор сестер василіанок, директор Жовківської друкарні отців-василіан, редактор та цензор василіанських релігійних видань). Розкрито перебіг арешту, засудження та відбуття покарання у виправно-трудовому таборі. Представлено витяги із протоколів допитів о. Модеста Пелеха (червень – листопад 1945 р.), які розкривають його життєві та професійні погляди, які базувалися на національно-релігійних переконаннях. Простежено перебіг слідчого процесу, проаналізовано основні речові докази і спростування о. Модеста. Представлено судовий вирок та терміни ув'язнення. Встановлено місця відбуття покарання та смерті. Окреслено юридичні підстави для реабілітації особи о. Модеста Пелеха.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Архів Управління Служби безпеки України у Львівській області. Спр. 26909.
2. Ваврик М. По василіанських монастирях. Торонто : В-во. Отців-василіян, 1958. 286 с.
3. Назарко І. Сильветки перших василіян після Добромильської реформи. *Записки ЧСВВ*. Рим : В-во отців-василіян, 1982. Сер. II. Сек. II. Т. XI. С. 451–522.
4. Патрило І. Нарис історії Галицької Провінції ЧСВВ. *Записки ЧСВВ*. Рим : В-во отців-василіян, 1992. Сер. II. Сек. I. Т. 48. С. 301–382.
5. Прах Б. Духовенство Перемиської єпархії та Апостольської адміністрації Лемківщини : у 2-х т. Львів : В-во УКУ, 2015. 722 с.
6. Стасів К. Чернеча офіра Христові й Вітчизні. Жовква : Місіонер, 2018. 518 с.
7. Стецик Ю. Кристинопільська капітула Галицької провінції ЧСВВ 1909 р.: збереження чернецтвом традицій самоврядування. *Східноєвропейський історичний вісник*. Дрогобич : Посвіт, 2018. Спеціальний випуск 3. С. 21–31.
8. Blazejowskyj D. Historical sematism of the eparchy of Peremyshl including the Apostolic Administration of Lemkivscyna (1828–1939). Lviv : Kamenyar, 1995. 1008 s.

REFERENCES

1. Arkhiv Upravlinnia Sluzhby Bezpeky Ukrainy u Lvivskii oblasti. Sprava 26909 [Archive of the Security Service of Ukraine in Lviv region Case. 26909] [in Ukraine].
2. Vavryk M. Po vasyliianskykh monastyriakh [In the Basilian monasteries]. Toronto : V-vo Ottsiv-vasyliian, 1958. 286 s. [in Ukraine].
3. Nazarko I. Sylvetky pershykh vasyliian pislia Dobromylskoi reformy [Silhouettes of the first Basilians after the Dobromil reform]. *Zapysky ChSVV – Annals of OSBM*. Romae : PP. Basiliani, 1982. Ser. II. Sec. II. Vol. XI. P. 451–522 [in Ukraine].
4. Patrylo I. Narys istorii Halytskoi Provintsii ChSVV [Essay on the history of the Galician Province of OSBM]. *Zapysky ChSVV – Annals of OSBM*. Romae : PP. Basiliani, 1992. Ser. II. Sec. I. Vol. 48. P. 301–382 [in Ukraine].
5. Prakh B. Dukhovenstvo Peremyskoi yeparkhii ta Apostolskoi administratsii Lemkivshchyny [The Clergy of the Peremyshl Eparchy and the Apostolic Administration of lemkiwshchyna]: u 2-kh tomakh. Lviv : V-vo UKU, 2015. 722 s. [in Ukraine].
6. Stasiv K. Chernecha ofira Khrystovi y Vitchyzni [The monk offers to Christ and the Fatherland]. Zhovkva : Misioner, 2018. 518 s. [in Ukraine].
7. Stetsyk Yu. Krystynopilska kapitula Halytskoi provintsii ChSVV 1909 r.: zberezhennia chernetstvom tradytsii samovriaduvannia. Skhidnoievropeyskyi istorychnyi visnyk [Cristinopil chapter of Galician province of the OSBM in 1909: the preservation by monks of the tradition of self-governance]. *East European Historical Bulletin*. Drohobych : Posvit, 2018. Spetsialnyi vypusk 3. S. 21–31 [in Ukraine].
8. Blazejowskyj D. Historical sematism of the eparchy of Peremyshl including the Apostolic Administration of Lemkivscyna (1828–1939). Lviv : Kamenyar, 1995. 1008 s.